

DE HANDEN INEEN

DE INZET VAN JEUGDLITERATUUR OP HOGESCHOOL KPZ

In 2017 is er onder KPZ-docenten een onderzoek uitgevoerd naar de inzet van jeugdliteratuur op de pabo (Reiling, 2017, Reiling et al., 2019). In een case study (N=10) is aan docenten uit verschillende vakgebieden gevraagd hoe ze jeugdliteratuur inzetten in hun modules en welke verbeterkansen ze voor zichzelf zagen. Negen van de tien opleidingsdocenten van Hogeschool KPZ gaven in die studie aan dat jeugdliteratuur explicieter te willen verbinden met meerdere vakken, bijvoorbeeld het benutten van dezelfde bekroonde informatieve boeken door zowel hogeschool-docenten taal als wereldoriëntatie. Ook zouden ze graag kennis over jeugdliteratuur met opleidingsdocenten van verschillende vakgebieden willen delen.

Inmiddels zijn we vijf jaar verder. Waarom vindt Hogeschool KPZ jeugdliteratuur in haar opleidingen zo belangrijk? Hoe benutten hogeschooldocenten momenteel in de verschillende opleidingen jeugdliteratuur, wie zijn betrokken en hoe wordt het gewaardeerd door studenten? In dit artikel geven we je vanuit het perspectief van een aantal collega's en studenten een inkijkje in de plaats van jeugdliteratuur in de verschillende opleidingen en laten we zien dat we de inzet van jeugdliteratuur beschouwen als gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, waarbinnen iedereen vanuit zijn expertise en rollen en taken een bijdrage levert aan de opleidingen en ontwikkeling van de (aanstaande) professionals.

Achtereenvolgens schetst Jacqueline van Dalen de rol van de mediatheek. Sandra Lugtenberg en Annemarie Regeling gaan in op de inzet van

jeugdliteratuur in de ad Pedagogisch Educatief Professional (PEP). Boukje Bruins vertelt over taalstimulering en jeugdliteratuur binnen de opleiding Leraar Basisonderwijs. Bertjaap van der Ploeg denkt verder door over taalstimulering, jeugdliteratuur en geschiedenis. Belinda Terlouw gaat in op jeugdliteratuur in de post-bachelor-opleiding Rekenoördinator en vierdejaarsstudenten van de bacheloropleiding geven hun mening over de ondersteuning op het gebied van leesbevordering.

JEUGDLITERATUUR EN COMPETENTIES VAN PROFESSIONALS

Het curriculum en de leescultuur van Hogeschool KPZ dienen de competenties van aankomende professionals als leesbevorderaar te versterken. Het Kennis- en Innovatiecentrum (KIC) en de opleidingen hebben de ambitie om leesbevordering in de

Jacqueline van Dalfsen

verschillende opleidingen en de leescultuur te versterken en te monitoren in hoeverre deze ambitie verwezenlijkt wordt. In 2020 is in samenwerking met team taal een set met tien competenties geschetst (Jongstra et al, 2021). Deze competenties zijn gebaseerd op de inzichten uit eerder onderzoek en op inzichten uit recente publicaties, o.a. de doorgaande lijn Leesbevordering (Stichting Lezen, 2020). De competenties behelzen de eigen attitude, eigen leesgedrag en kennis van jeugdliteratuur, maar ook vaardigheden ten aanzien van het verbinden van jeugdliteratuur aan vakdoelen en het vormgeven van interactie met en over jeugdliteratuur en het samenwerken met relevante partners.

Het benutten van teksten en beelden uit de jeugdliteratuur vraagt samenwerking en coördinatie. Het is allang niet meer slechts de hobby van de taaldocent; jeugdliteratuur is

verworden tot gemeengoed in de opleidingen. Een centrale plaats wordt ingenomen door de mediatheek met een prachtige collectie uit te lenen materialen en met de juiste expertise.

Jacqueline van Dalfsen over de rol van de mediatheek

In de mediatheek is veel jeugdliteratuur gericht op kinderen van 0 - 15 jaar beschikbaar en er worden regelmatig presentaties met jeugdboeken gemaakt.

Bijvoorbeeld:

- [de boeken die een griffel of penseel hebben gewonnen en ook boeken die over het thema van de Kinderboekenweek gaan;](#)
- [het prentenboek TOP 10 van de Nationale Voorleesdagen;](#)
- [de Grote Vriendelijke 100, een lijst met de favoriete kinderboeken aller tijden;](#)
- [jeugdboeken passend bij de actualiteit of de tijd van het jaar.](#)

De mediatheekmedewerkers bieden hulp bij het zoeken naar jeugdliteratuur over een bepaald onderwerp of thema en zetten op verzoek vaak tassen met boeken klaar of maken lijstjes met titels.

De mediatheek vervult ook een rol bij het ondersteunen van onderzoek op het gebied van taalstimulering. Naast administratieve ondersteuning versturen we voor het NRO-project Leraren als leesbevorderaars zo'n 300 jeugdboeken naar de deelnemende leraren. Soms wordt de mediatheek gevraagd om een workshop te geven. Een mooi voorbeeld hiervan is de workshop 'Het zoeken naar en gebruiken van prentenboeken en jeugdliteratuur' op de Rijke Taaldag voor de associate degree Pedagogisch Educatief Professional. Tijdens deze online workshop zijn veel digitale mogelijkheden verkend.

De mediatheek gebruikt voor de catalogus en het uitleensysteem dezelfde software als de openbare bibliotheken in onder andere Overijssel. Veel studenten zijn al bekend met de werkwijze in de Openbare Bibliotheek. Mocht dit niet het geval zijn, dan doen ze tijdens hun studie aan Hogeschool KPZ ervaring op voor (toekomstig) Openbaar Bibliotheekgebruik. Elke leraar zou een relatie moeten hebben met een bibliotheek in de omgeving, want er valt zoveel te halen voor de leerlingen maar natuurlijk ook voor de docent zelf.

Een abonnement bij de lokale Openbare bibliotheek is tot 18 jaar gratis. Met een online bibliotheek abonnement is ook een account aan te maken voor www.onlinebibliotheek.nl, waar e-books en luisterboeken te vinden zijn. Stel dat alle kinderen in een basisschoolklas zich hebben aangemeld, dan is het mogelijk om klassikaal allemaal hetzelfde e-boek te lezen.

Op www.jugdbibliotheek.nl is het makkelijk zoeken naar jeugdboeken op onderwerp en de site biedt ook voorlees-filmpjes. Met een jeugd-abonnement zijn de filmpjes van De Voorleeshoek, Bereslim en Bliksem! te bekijken. Om de filmpjes op een school te bekijken, moet een schoollicentie worden afgesloten.

We merken dat de docenten van Hogeschool KPZ jeugdliteratuur steeds meer gaan inzetten in hun lessen en goed voorbeeld doet goed volgen. Als mediatheek-medewerkers zijn we daar natuurlijk erg blij mee.

Sandra Lugtenberg en Annemarie Regeling over taalstimulering en jeugd-literatuur binnen de ad PEP

Lezen begint niet op school, maar op schoot. Een mooie boodschap die we graag meegeven aan de studenten van de ad PEP. Voorlezen, kinderen leren lezen en het stimuleren van de taalontwikkeling hoort immers niet enkel thuis in de sector onderwijs. Ook in de sectoren kinderopvang, jeugdzorg en welzijn schenken professionals veel aandacht aan taal en lezen.

Het is dan ook vanzelfsprekend dat er veel modules zijn waarin taal aan bod komt. De meeste modules binnen de opleiding worden gegeven door meerdere docenten en behandelen meerdere onderwerpen en ontwikkelingsgebieden. Bij het vak spel en spelontwikkeling krijgen studenten bijvoorbeeld algemene lessen over spelontwikkeling, maar ook vakspecifieke lessen. Hoe kun je rekenen, bewegen, digitale vaardigheden of taal via spel stimuleren? De meeste lessen die over taal gaan, beginnen met een boekpromotie.

Stichting Lezen (2020) beschrijft vijf sleutelmomenten in de leesontwikkeling. Dit zijn periodes waarin kinderen of jongeren de motivatie om te lezen sneller verliezen. Het zijn daarom momenten om extra in te zetten op leesbevordering.

Deze momenten zijn:

- de voor- en vroegschoolse periode;
- groep 3 en 4;
- groep 6;
- het eerste jaar van het voortgezet onderwijs;
- halverwege het voortgezet onderwijs.

Afgestudeerde pedagogisch professionals werken met kinderen en jongeren tussen de 0 en 18 jaar en de kans is dus groot dat ze bij één of meerdere sleutelmomenten aanwezig zijn.

Daarom is er in de opleiding steeds meer aandacht voor leesbevordering. Hoe kun je een kind met dyslexie of een taalontwikkelingsstoornis motiveren om toch te lezen? Hoe kun je ouders inspireren om thuis voor te lezen? Welke partners in de wijk zijn er om mee samen te werken? Eén van de rollen van een pedagogisch professional is de rol van verbinder.

Als boundary crosser zijn zij de schakel tussen de eigen werkplek en andere professionals. Het is dus belangrijk dat zij partners als de bibliotheek en de Voorleesexpress weten te vinden.

Ook binnen de opleiding proberen we het interprofessioneel werken te stimuleren. Zo organiseerden we in september 2021 voor het eerst samen met de pabo een boekendag. Ad PEP studenten

en studenten van de bachelor Leraar Basisonderwijs volgden een lezing van een kinderboekenschrijver en namen gezamenlijk deel aan workshops. PEP-studenten vertelden dat ze deze dag erg boeiend vonden. Het gaf nieuwe inzichten; waar loopt een leraar tegen aan als het gaat om lezen en welke rol zou een leraarondersteuner of de buitenschoolse opvang kunnen spelen?

We hebben ook ambiïtes. Het aanbieden van passende nascholing voor pedagogisch professionals op het gebied van taal en lezen is een van die dromen. Daarnaast zijn er kansen om binnen nog meer modules aandacht te hebben voor jeugdliteratuur.

Verhalen kunnen namelijk een goede ingang zijn om met kinderen of jongeren te praten over lastige thema's als identiteit en of echtscheiding. Kortom, genoeg ideeën om van elke pedagogisch professional een enthousiaste leesbevorderaar te maken.

Boukje Bruins over taal-stimulering en jeugdliteratuur binnen de opleiding Leraar Basisonderwijs

In de bachelor proberen we steeds meer verbinding te maken tussen taal en de andere vakken met behulp van jeugd-

literatuur. In de deeltijdopleiding werken we met beroepstaken waarbinnen vanuit verschillende vakgebieden input gegeven wordt om een beroepsproduct vorm te geven. Een mooi voorbeeld waar jeugdliteratuur een belangrijke rol speelt, is de eerstejaarsberoepstaak 'Kracht van verhalen'. Op basis van bestaande verhalen moeten studenten de persoonlijke en levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen stimuleren. De vakgebieden drama, godsdienstlevensbeschouwing en taal verzorgen hier de inhoud en bekroonde jeugdliteratuur speelt hier de hoofdrol.

In andere beroepstaken wordt de verbinding gezocht met WO-vakken. Bij Wereld ontdekken, Big issues en Perspectieven op de wereld spelen rijke, informatieve jeugdt teksten een belangrijke rol. Welk beeld geven deze teksten? Hoe maken ze nieuwsgierig? Hoe kan je deze teksten inzetten in de praktijk en wat is de meerwaarde ervan? Studenten leren te herkennen wat rijke teksten zijn en wat de waarde is ten opzichte van bijvoorbeeld methodeteksten.

Taal is bij deze beroepstaken vaak dienend, de activiteiten draaien om de inhoud (bijvoorbeeld WO, levensbeschouwelijke ontwikkeling). Het is mooi als studenten inzien dat taal geen vak apart hoeft te zijn, maar juist betekenisvol wordt doordat het vervlochten is in andere vakken.

Bertjaap van der Ploeg denkt verder door over taal-stimulering, jeugdliteratuur en geschiedenis

Geschiedenis kan niet zonder taal. De 'historische wetenschap' is in essentie het bestuderen van geschreven bronnen en verhalen van vroeger ('historia' betekent ook letterlijk 'verhaal' in het Latijn). Bij het lezen en begrijpen van deze bronnen is een goed begrip van taal onmisbaar. Het is ook niet voor niets dat op de universiteit de taalwetenschap en de historische wetenschap allebei vallen onder dezelfde faculteit, namelijk de faculteit 'Letteren'. Taal en geschiedenis hebben alles met elkaar te maken en kunnen niet zonder elkaar.

Op de basisschool heeft lang het idee bestaan dat geschiedenis het leren van jaartallen en feitjes is. Tegenwoordig wordt echter niet het kennen van jaartallen gezien als het doel van het vak geschiedenis, maar het historisch leren denken op basis van bronnen, ook wel 'historisch redeneren'.

De vaardigheid van historisch redeneren heeft veel raakvlakken met wat mijn collega's van taal zien als kenmerken van goede lezers: lezers die niet slechts een jaartal of een feitje uit een tekst halen maar juist een tekst dieper proberen te begrijpen door vragen te stellen, aandacht te hebben voor de bedoeling van de auteur (de context), letten op

argumentatie en structuren in de tekst als oorzaak/gevolg etc. Zo bezien hebben de vakgebieden taal en geschiedenis gedeeltelijk dezelfde doelen als we werken met (historische) teksten.

Deze overlap in doelen is ook mooi terug te zien in de aanpak *Reading like a historian*, van de Amerikaanse historicus Sam Wineburg (2011). In deze aanpak voor voortgezet onderwijs oefenen leerlingen lezen door te werken met historische teksten over belangrijke gebeurtenissen en personen uit de Amerikaanse geschiedenis. Hierbij worden bewust teksten uit verschillende perspectieven gebruikt om een genuanceerd beeld te krijgen van deze gebeurtenissen.

Een prachtig voorbeeld waarin taal en geschiedenis samen kunnen komen op de basisschool is het boek *De reis van Syntax Bosselman*. In *Veerkracht 16* (2019) bespreekt Hugo van den Ende dit boek vanuit zijn enthousiasme als taaldocent. Als geschiedenisdocent ben ik net zo enthousiast. In dit boek wordt je meegenomen in een -historisch- onderzoek van de auteur Arend van Dam, naar verhalen over het slavernij-verleden en de persoonlijke geschiedenis van de Surinamer Syntax Bosselman die ten toon wordt gesteld als bezienswaardigheid op de Wereldtentoonstelling van 1886 in Amsterdam. Doordat je in dit boek wordt meegenomen in verschillende teksten over slavernij (beschreven vanuit verschillende perspectieven) wordt er op een hele mooie manier gewerkt aan zowel taal- als geschiedenisdoelen. Dit is dan ook de reden dat er bij dit boek ook een lesessentie is ontwikkeld vanuit de methodiek 'schurende en naburige teksten',

waarbij leerlingen verschillende teksten uit dit boek lezen en vervolgens samen moeten werken om gezamenlijk een beter begrip te krijgen van de verschillende teksten. Ook in deze lesessentie werken leerlingen aan zowel taal- als geschiedenisdoelen.

Taal en geschiedenis hebben dus alles met elkaar te maken; taal staat altijd ten dienste van iets anders en geschiedenis kan niet bestaan zonder taal. Juist hierom is het heel mooi als deze twee vakgebieden gezamenlijk kunnen optrekken, met aandacht voor de overlappende doelen van deze vakgebieden.

Taalstimulering waarbij kinderen worden gestimuleerd om jeugdliteratuur te lezen zoals *De reis van Syntax Bosselman* heeft zowel voor taal als geschiedenis een grote meerwaarde.

Belinda Terlouw over jeugd-literatuur in de opleiding Rekencoördinator

Laat ik vooropstellen dat ik lezen op zich al een wiskundige activiteit vind. Als je leest, zie je de beelden voor je. Dat is een meetkundige activiteit. Je vormt die beelden op basis van een mentale voorstelling en dat is wiskunde. Bovendien nodigt het verhaal uit tot redeneren wat er mogelijksterwijs gaat gebeuren. Dat is ook wiskunde. Spanning in een boek wordt op verschillende manieren opgeroepen. Een ervan is dat de lezer meer informatie heeft dan de verschillende hoofdpersonen. Hitchcock schreef er al over. Zet twee mensen aan tafel waar een bom onder ligt. Dat is op zich al spannend, maar als de lezer wel weet dat die bom er ligt en de hoofdpersonen niet, is dit pas echt spannend. Het heeft met perspectief te maken en ook dat

is wiskunde. Het fenomeen perspectief in literaire zin heeft veel overeenkomsten met de wiskunde.

In de post-bachelor-opleiding Rekencoördinator haal ik vaak jeugdliteratuur aan die uitnodigt tot reken-wiskundige activiteiten. Een mooi voorleesboek met een goed verhaal dat ook nog eens nieuwsgierig maakt naar reken-wiskundige zaken, is natuurlijk een gouden greep. Ik noem vier mooie jeugdboeken die kansrijk zijn:

- *Rekenen voor je leven* (Van de Vendel & Smeets, 2021),
- *Alice in rekenwonderland* (Frabetti & Panders, 2018),
- *De Telduivel* (Enzensberger, 2013),
- *Het Rekenrijk* (Buijsman & Oldenburger, 2018).

Neem bijvoorbeeld het boek *Rekenen voor je leven* dat bol staat van rijke rekenvragen zoals: 'Hoe win je alle spelletjes?' 'Is plassen onder de douche echt goed voor het milieu?' 'Zijn ijsjes overal en altijd even koud?' 'Hoe word je rijk?' Reken-coördinatoren zetten dit boek met veel plezier in en leggen de vragen voor aan hun eigen groep. Niet alleen de kinderen uit hun groep profiteren hiervan, maar ze weten ook hun team in beweging te krijgen. Met dit boek in de hand

Belinda Terlouw

professionaliseren zij hun collega's om zo de visie uit te dragen dat rekenen-wiskunde meer is dan 'answergetting'.

Rijke rekenvragen dagen de kinderen uit en wakkeren de intrinsieke motivatie aan. De onderzoekende houding en het probleemoplossend vermogen worden gestimuleerd. Als kers op de taart krijgt de leraar zo ook nog eens veel te zien van waar hun kinderen toe in staat zijn.

In de opleiding begint iedere bijeenkomst met 'voorafjes'. Voorafjes waarin ik actualiteiten onder de aandacht van de deelnemers breng. Voorafjes met rekenuitdagingen om te werken aan hun gecijferdheid en voorafjes met als titel 'Daar ging mijn rekenhoofd op aan!' De genoemde boeken vormen hierbij een rijke bron. De rekencoördinatoren lezen de boeken vervolgens ook in hun eigen onderwijspraktijk voor en laten hun kinderen op ontdekkingsreis gaan. Ik hoor enthousiaste verhalen.

Vierdejaars studenten Leraar Basisonderwijs over hun opleiding tot leesbevorderaar op Hogeschool KPZ

We vroegen de vierdejaars studenten afgelopen jaar naar wat stimulerend is geweest in hun ontwikkeling tot leesbevorderaar. Studenten geven aan dat met name gesprekken over boeken en opdrachten met jeugdliteratuur (zeer) waardevol zijn, zowel wat betreft het beïnvloeden van het eigen leesgedrag als het versterken van de rol van leesbevorderaar.

Wat betreft ideeën om het eigen leesgedrag en hun rol als leesbevorderaar verder te versterken in de opleiding, willen studenten dat docenten voortdurend boeken blijven promoten, praktische handvatten geven en dat activiteiten nog beter aansluiten bij de eigen leesinteresses en bij de praktijk: 'Regelmatig updates en aanbevelingen sturen. Vooral informatie is nodig. Uit mezelf ga ik niet zo snel op zoek, maar als iemand het me aanbeveelt, grijp ik het met beide handen aan. Hoe enthousiast mijn docent is over boeken werkt aanstekelijk. Haar Instagram account stimuleert me ook om te lezen.'

Een andere studente: 'Wij worden ergens toe opgeleid, maar ervaren zelf graag hoe dat is. Als wij op de pabo ervaren hoe motiverend een literatuurkring is in plaats van een (traditionele) boekbespreking, dan nemen wij dit sneller mee naar onze praktijk. Of als wij ervaren dat in een tekst de rijke instap kan zitten voor een rekenles, zullen wij teksten vaker rekenkundig gaan benaderen (...) Net als dat toetsing niet het doel mag zijn, maar een middel is, moet lezen door studenten ook geen doel zijn maar een middel worden om te functioneren als leesbevorderaar in het onderwijs. Op die manier spreek je, volgens mij, ook die ene student aan die totaal geen lezer is, maar wel in het belang van iedere leerling wil handelen.'

LITERATUUR

- Jongstra, W., Pool, J., & Pauw, I. (2021). De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren en ontsluiten van verrijkende teksten. In I. Pauw & W. Jongstra (Eds.), *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit* (pp. 159-171). Gompel & Svacina.
- Reiling, I. (2017). *Youth literature curricula at teacher training colleges in the Netherlands*. (unpublished master thesis). University of Twente, Enschede, Netherlands.
- Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Stichting Lezen.
- Van Boxtel, C., & Van Drie, J. (2008). Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichten. *Hermes*, 12 (43), 45-56.
- Wineburg, S. S., Martin, D., & Monte-Sano, C. (2011). *Reading like a historian : teaching literacy in middle and high school history classrooms*. Teachers College Press, Columbia University.

OVER DE AUTEUR

Wenckje Jongstra is associate lector en programmaleider taalstimulering op Hogeschool KPZ.